Резюме

У даній статті автор на основі концепції винної причиновості аналізує норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за ненадання допомоги в законодавстві країн СНД і Модельний кодекс для країн - учасниць СНД. Робиться висновок про відповідність Кримінальних Кодексів деяких країн СНД принципу винної причиновості, а також вказується на перспективи удосконалення КК України.

Ключові слова: подвійний винний причиновий зв'язок, ненадання допомоги, залишення в небезпеці, делікт створення небезпеки.

Резюме

В данной статье автор на основе концепции виновной причинности анализирует нормы, которые устанавливают уголовную ответственность за неоказание помощи в законодательстве стран СНГ и Модельном Уголовном кодексе для стран - участниц СНГ. Делается вывод о соответствии Уголовных Кодексов некоторых стран СНГ принципу виновной причинности, а также указывается на перспективы усовершенствования УК Украины.

Ключевые слова: двойная виновная причинная связь, неоказание помощи, оставления в опасности, деликт создания опасности.

Summary

In given article the author on the basis of the concept of guilty causality analyzes norms which establish a criminal liability for not giving help in the legislation of the CIS countries and the Modelling Criminal code for the countries of participants of the CIS. The conclusion about conformity of Criminal codes of some CIS countries to a principle of guilty causality becomes, and also it is underlined prospects of improvement of the Criminal code of Ukraine.

Key words: a double guilty causal relationship, unhelping, abandonments in dangers, delict of creation of danger.

Отримано 30.11.2010

Н. М. КАЛИНЮК

Наталя Миколаївна Калинюк, *аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОЧНОЇ СТАВКИ В УКРАЇНІ

Докорінні зміни політичного, соціального й економічного характеру в Україні останніми десятиліттями охопили всі сфери суспільного життя та вагомо вплинули на стан злочинності, зокрема її кількісні показники, а також структуру і характер. Так, у криміналістичному розумінні значно розширилися та ускладнилися способи вчинення злочинів. Наприклад, злочинці розпочали активно використовувати для вчинення злочинів нові технічні засоби та знаряддя. Окрім того, підвищилася мобільність злочинців та їхнє технічне оснащення. Наведене стосується також й транснаціональної злочинності. Адже окремі злочинці та їхні групи активно використовують у своїй злочинній діяльності міжнародні зв'язки. Наприклад, застосовуючи авіаційний, автомобільний та інші види транспорту, Інтернет зв'язок, мобільний телефонний зв'язок, зброю, різні корупційні та незаконні схеми і технології, такі групи вчиняють злочини на території кількох держав.

Таким чином, правоохоронні органи України як й інших держав зіштовхуються зі значними кримінально-процесуальними проблемами при розслідуванні злочинів, а особливо злочинів транснаціональної груп. До таких труднощів дедалі частіше відносять поширені випадки відмови окремих учасників судочинства від давання показань та участі у кримінальному процесі. Однією з головних причин такої відмови є наявність великих відстаней між державами, у тому числі й відстаней між адміністративно-територіальними одиницями у межах конкретної держави. Наприклад, відстань між обласними центрами Луцьк – Луганськ становить 1219 км, а приблизний час у дорозі – 16 год. 25 хв.[1]. Важливу роль відіграють також сучасні глобалізаційні причини, які об'єктивно зумовлюють активні міграційні процеси населення, у тому числі пов'язані з виїздом на тривалий час за кордон. У цьому контексті особливої уваги заслуговують питання дистанційного виклику і відповідно дистанційного допиту свідків, потерпілих, підозрюваних та обвинувачених, так само і їх виклику для проведення дистанційної очної ставки між двома раніше допитаними особами, в показаннях яких є суперечності. Є й друга психологічна причина необхідності запровадження дистанційної очної ставки в Україні. Адже нерідко очна ставка є неможливою через побоювання особи, яка давала правдиві показання, відтворити їх у присутності іншого учасника очної ставки. У цьому зв'язку, як вважає І. М. Букаєва, дистанційна очна ставка є необхідною як пред'явлення для впізнання поза візуальним контактом[2].

© Н. М. Калинюк, 2011

Викладене дає змогу акцентувати увагу на питанні актуальності тематики кримінально-процесуальної перспективи розвитку інституту дистанційної очної ставки. Важливо наголосити, що перші кроки з питань теорії впровадження дистанційної очної ставки в Україні були зроблені на початку XXI ст. Тематику правового забезпечення дистанційної очної ставки та тактики її проведення у своїх наукових працях розглядали: Л. В. Брусніцин[3], А. Г. Волеводз[4], Т. С. Гавриш[5], М. Р. Клещев[6], Т. В. Михальчук[7], М. І. Пашковський[8], М. П. Перякіна[9], Т. Ю. Рзаєв[10], М. І. Смірнов[11], М. К. Тихонов[12], А. І. Хизоненко[13]. Звичайно, наукові положення та рекомендації, що містяться в роботах зазначених авторів, мають певний вплив на правову свідомість усіх учасників право-державотворчого генезису як в Україні, так і в інших державах.

Автор підтримує думку М. І. Скригонюка, що сьогодні в Україні як державі є три взаємозалежні формально-стримувальні фактори впровадження у сферу судочинства дистанційної очної ставки: економіко-технологічний (фінансовий), законодавчий та криміналістичний. Проте кожний з них має суто індивідуальні характеристики. Базовою основою цього різнобічного віртуального трикутника у нинішніх умовах української реальності значною мірою, є питання економіко-політичного характеру. Як випливає зі змісту дискусій, які точаться між процесуалістами та криміналістами щодо проблеми дистанційної очної ставки, то основна їх увага зосереджена на тематиці можливості її запровадження та ефективності функціонування. Водночас будь-яких сумнівів щодо питання значущості дистанційної очної ставки для процесу доказування при виконанні завдань кримінального судочинства у слідчих не виникає. Так, упродовж 2010 р. опитано 122 слідчі органи внутрішніх справ (Тернопільської, Івано-Франківської, Хмельницької, Вінницької областей та м. Києва). Усі опитані мали вищу юридичну освіту і стаж роботи на посаді слідчого не менш як два роки. Результати опитуваннясвідчать, що 96 % респондентів бажають аби законодавець доповнив чинний Кримінально процесуальний кодекс України (КПК України) нормою, яка передбачала би право слідчого на проведення дистанційної очної ставки. Що вже говорити про оцінювання слідчими всього апарату органів досудового слідства України (слідчі прокуратури, слідчі органів внутрішніх справ, слідчі податкової міліції і слідчі органів безпеки) законопроекту КПК України, в якому очну ставку як таку не передбачено взагалі.

Одним зі стратегічних процесуально-криміналістичних заходів вирішення питань виконання завдань кримінального судочинства може стати новаційне запровадження в майбутньому КПК України інституту дистанційного допиту, у тому числі й дистанційної очної ставки. Отож, спробуємо на відповідному теоретичному рівні аргументувати запровадження в національному кримінально-процесуальному законодавстві норми, яка передбачала би право слідчого на проведення, у разі потреби, при розслідуванні злочину дистанційної очної ставки.

По-перше, слід зважити на деякі національні історичні кримінально-процесуальні особливості, відповідно до яких у чинному КПК України (затверджений Законом від 28.12.60 (1000-05) ВВР, 1961, № 2 ст. 15) очна ставка як слідча дія передбачена з моменту затвердження КПК УРСР збігло пів століття. Україна стала незалежною державою, проте донині чинні норми щодо проведення очної ставки (статті 172, 173 КПК України). Отож, нині доволі часто під час досудового слідства слідчі у разі потреби проводять очну ставку як слідчу дію. Матеріали вітчизняної слідчої практики свідчать, що така слідча дія провадиться у формі безпосереднього спілкування слідчого з двома раніше допитаними особами. Більше того, нерідко повертаючи кримінальну справу на додаткове розслідування, суди вказують у відповідній ухвалі на необхідність проведення очної ставки між певними особами. Потрібно визнати також, що у криміналістичному як науково-правовому розумінні дистанційна очна ставка в чинному КПК України передбачена, от тільки може бути застосована на стадії судового розгляду справи суддею. Так, у ст. 303 КПК України законодавець передбачив допит судом (суддею) свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, та надання права учасникам процесу слухати його показання, ставити запитання та слухати відповіді на них. Слід підкреслити, у цій самій нормі декларовано, що зазначений допит має на меті забезпечення безпеки самого свідка.Отже, у цій нормі КПК України законодавець залишає поза увагою особу потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та підсудного.

Обґрунтуванням того, чому законодавець помістив прогресивну норму про дистанційність проведення слідчої дії у розділ, що регулює порядок розгляду справи судом першої інстанції, на наш погляд, може бути таке. Розвиток системи відеоконференцзв'язку зумовлено необхідністю забезпечення прав та свобод усіх учасників процесу. Закон передбачає обов'язкову участь підсудного в судовому засіданні за винятком випадків, передбачених у ч. 2 ст. 262 КПК України. Використання системи відеозв'язку в перспективі дасть змогу значно скоротити строки призначення справи для розгляду та винесення судового рішення. У чинному КПК України законодавець не регламентує як процесуальні питання використання технічних засобів, так і повноваження спеціаліста, який бере участь у проведенні дистанційного допиту.

По-друге, дедалі частіше теоретики та практичні працівники звертають увагу на нову науково обґрунтовану та апробовану практикою інших держав форму очної ставки. Йдеться про дистанційну очну ставку, проведення якої виконується з використанням засобів криміналістичної техніки, зокрема, відеокамер, мікрофонів, моніторів, гучномовців, які в системному технологічному поєднанні становлять так званий відеоконференцзв'язок. Звісна річ, що застосування засобів криміналістичної техніки зі сфери відеоконференцзв'язку, телекомунікаційних мереж під час проведення дистанційної очної ставки має бути врегульоване кримінально-процесуальним законодавством держави, з території якої відповідну інформацію відправляють, і держави, на території якої її отримують. Впровадження дистанційного допиту у вітчизняну слідчу та судову практику зумовлює потребу висвітлення питання започаткування і розвитку такого процесуального інституту в інших державах.

Дистанційна очна ставка в зарубіжному історичному аспекті має складний шлях свого становлення та розвитку. Сьогодні понад 20 держав Європи вже використовують засоби криміналістичної техніки зі сфери відеоконференцзв'язку та телекомунікаційних мереж під час проведення допиту, очної ставки в процесі як досудового, так і судового слідства (зокрема, Велика Британія, Франція, Бельгія, Італія, Російська Федерація, Молдова, Латвія та ін.). Запозичення у вітчизняне законодавство міжнародного досвіду з теоретико-практичних питань дистанційної очної ставки не вирішить багатьох проблемних ситуацій. Потрібно, передусім, зрозуміти ймовірні правові джерела дистанційної очної ставки, її криміналістичну характеристику та особливості тактики проведення.

По-третє, якщо вести мову про часткове реформування національного кримінально-процесуального законодавства (КПК України), зокрема внесення доповнень, якими передбачити повноцінний правовий інститут дистанційної очної ставки, то закономірно постає питання звернення з цього приводу до норм міжнародного права. Так, ст. 11 Конвенції проти тортур та інших жорстких нелюдських видів поводження чи покарання, що принижують гідність, дає змогу державам періодично переглядати власну практику, правила, методики проведення допитів[14]. Статті 6, 105 Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах передбачають можливість надання державам правової допомоги шляхом виконання процесуальних дій, у тому числі з використанням відеозв'язку, відеозапису та інших технічних засобів[15]. Проте вивчення зазначених міжнародно-правових нормативних актів дає можливість виявити деякі недоліки, пов'язані з наявністю прогалин у вирішенні окремих питань застосування засобів криміналістичної техніки, так само й при проведенні дистанційної очної ставки. Зокрема такі норми про застосування засобів криміналістичної техніки мають бланкетний характер. До того ж, є явно недосконалими рекомендації, що стосуються питань відеозв'язку як способу матеріалізації кримінально-процесуальних відносин під час проведення дистанційної очної ставки. Це стосується також і проблеми виконання слідчих доручень й питань про строки виконання міжнародних зобов'язань. Зазначені проблеми актуальні й для нині чинного КПК України, у статях якого не відображено відповіді на ці питання й взагалі не передбачено розділ, присвячений наданню та отриманню міжнародної допомоги.

По-четверте наукова аргументація введення до вітчизняного кримінально-процесуального законодавства інституту дистанційної очної ставки передбачає широкоформатний підхід. Тобто новаційність дистанційної очної ставки у цьому разі асоціюється з реформою кримінального судочинства.

Нині є два проекти КПК України: перший проект розроблено Комітетом з питань забезпечення правоохоронної діяльності (інститут очної ставки передбачено у ст. 248) за № 1233 від 1993 р.; другий – розроблено робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права від 20.09.2007 р. (інститут очної ставки відсутній). У першому і другому проектах КПК України таку слідчу дію як дистанційна очна ставка не передбачено.

Питання, що досліджується, виглядає у науковому розумінні оригінальніше, якщо розглядати його під кутом зору пропозиції народних депутатів Г. А. Васильєва та М. Р. Мойсика (проект КПК України № 3456-1 від 19.05.2003 р.)[16]. Цей законопроект передбачає проведення очної ставки (ст. 257) та застосування під час провадження слідчих дій технічних засобів запису (засобів криміналістичної техніки) на носії інформації. Тут буде доречним зауважити, як зазначалося вище, наукові рекомендації фахівців з тематики дистанційної очної ставки безумовно мають певний вплив на суспільство. Проте проведене нами опитування 28 народних депутатів України з тематики дистанційної очної ставки дало змогу дійти висновку, що такий вплив є мінімальним. Оскільки метою цієї статті є теоретичний аналіз можливостей проведення дистанційної очної ставки, з використанням засобів відеозв'язку і визначення доцільності закріплення зазначеного інституту в нормах КПК України, то з урахуванням зібраних наукових доказів, на нашу думку, законодавець за всіма правилами нормотворчості зобов'язаний реагувати на новітні наукові розробки, що сприяють удосконаленню законодавства.

Без сумнівів можна погодитися з версією, що найближчим часом досудове слідство в Україні буде скасоване, а тому не буде потреби у дистанційній очній ставці. Так, у колі еліти судової влади нині обговорюється остаточний проект КПК України, у якому функція досудового слідства фактично відсутня. Таким чином, основний тягар у питанні виконання завдань кримінального судочинства «ляже на плечі суду». Тому природно, що саме суду (суддям) доведеться за власною ініціативою або за клопотанням прокурора чи інших учасників процесу під час розслідування злочину проводити дистанційну очну ставку.

У літературних джерелах дистанційне провадження процесуальних дій визначають як провадження відповідної слідчої дії (допиту, впізнання, очної ставки тощо) в умовах, коли компетентна особа, яка проводить цю слідчу дію (слідчий, суддя), і її учасники (обвинувачений, підсудний, свідок та ін) перебувають у різних приміщеннях (маються на увазі приміщення, розміщені в одній будівлі, в одному або різних населених пунктах або навіть у різних країнах) і організовують взаємне спілкування за допомогою технічних засобів (електронного зв'язку наприклад, відеоконференцзв'язку, мережі Інтернету, захищеного зв'язку Інтерполу тощо)[17]. З наведеним визначенням є доцільним погодитися з цілком об'єктивних причин.

Дистанційний допит у судовому засіданні (у разі запровадження такого у встановленому законом порядку) учасника криміналістичного процесу (свідка, потерпілого, підсудного) передбачає, що допитуваний перебуває на певній відстані від суду. Проте така умова ніяк не має психологічно впливати на учасників судового процесу. Це означає, що значна просторова дистанція між допитуваним і судом (сотні і навіть тисячі кілометрів) не впливатиме ні на судовий процес, а ні на тактику його допиту. У проведенні судом допиту

учасника криміналістичної діяльності (свідка, потерпілого, підсудного) має брати участь спеціаліст, який відповідно до покладених на нього зобов'язань (ст. 128-1 слід доповнити) відповідає за процес трансляції. Звичайно, пункти трансляції криміналістично-значущої інформації слід обладнати поки що при обласних експертно-криміналістичних управліннях. Їх необхідно також запровадити при слідчих ізоляторах та установах виконання покарань, адже використання телекомунікаційних мереж у сучасних умовах є для державного бюджету не таким вже і дорогим, тим більше, що дистанційна очна ставка – вимога часу і тільки.

Отже, держава, з одного боку, зобов'язана в сучасних умовах активно розповсюджувати мережу функціонуючої цифрової відеотехніки, з іншого – регламентувати у чинному КПК України її процесуальне використання. У зазначеному контексті є актуальним також аспект цифрового підпису. Йдеться, передусім, про процесуальне оформлення результатів дистанційного допиту. Надання слідчому права у процесі досудового слідства використовувати відеоконференцзв'язок під час проведення очної ставки дає змогу підвищити систему безпеки учасників криміналістичної діяльності та скоротити відповідні витрати.

У завершальній частині пропонованої статті слід констатувати таке. Запровадження дистанційної очної ставки у сферу кримінально-процесуального законодавства України якою мірою буде своєрідним прогресивним кроком до наближення її правової системи до європейських стандартів кримінального судочинства. І це тому, що дистанційна очна ставка відповідає важливим критеріям ефективності кримінального судочинства в сучасних умовах глобалізму. Адже виконання завдань кримінального судочинства має спонукати вітчизняного законодавця до активної, мудрої нормотворчої діяльності, яка, у свою чергу, має відповідати об'єктивним потребам процесу розслідування злочинів. Ми вважаємо, що дистанційна очна ставка – це сучасний спосіб її проведення між двома раніше допитаними особами, місця перебування яких різні, із застосуванням засобів криміналістичної техніки, які дають змогу учасникам слідчої дії бачити та чути один одного і працювати з матеріалами справи в режимі теперішнього часу. Отже, з урахуванням названих чинників має бути кардинально переосмислена і проблема теоретичних положень криміналістичної тактики, зокрема, йдеться про розроблення рекомендацій з проведення дистанційної очної ставки.

Потребують окремого вирішення і питання підготовки спеціалістів, які залучатимуться у необхідних випадках до участі в проваджені дистанційної очної ставки. У зв'язку з цим запропоновано таких спеціалістів-криміналістів підпорядкувати системі Міністерства юстиції України.

---

[1] Режим доступу: http://della.com.ua/distance/?cities=5399,5499&rc=95101025151603833268.

[2] *Букаева И. Н.* Обстановка совершения преступления, получение и использование информации о ней при расследовании уголовных дел: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / И. Н. Букаева. – Тюмень, 2005. – 22 с. – С. 12.

[3] *Брусницин Л. В.* Меры безопасности для содействующих уголовному правосудию: отечественный, зарубежный и международный опыт / Л. В. Брусницын // Государство и право. – 1998. – № 9. – С. 45–56.

[4] *Волеводз А. Г.* Правовое регулирование новых направлений международного сотрудничества в сфере уголовного процесса / А. Г. Волевоз. – М., 2002. – 415 с.

[5] *Гавриш Т. С.* Проблеми допустимості доказів, отриманих в ході міжнародної правової допомоги в кримінальних справах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Тетяна Степанівна Гавриш. – Х., 2004. – 224 с.

[6] *Клещев М. Р.* Правовая помощь органам предварительного расследования иностранных государств: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 «»Уголовный процесс, криминалистика, теория оперативно-розыскной деятельности» / М. Р. Клещев. – Караганды, 2002.

[7] *Михальчук Т. В.* Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Т. В. Михальчук; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2009. – 19 с.

[8] *Пашковський М. І.* Дистанційне кримінальне правосуддя: міф чи реальність / М. І. Пашковський // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 5. – С. 36–40; *Пашковський М. І.* Іноземний елемент у кримінальному судочинстві / М. І. Пашковський / Режим доступу: http://icpn.narod.ru/publicat/for_elem.htm.

[9] *Перякина М. П.* Правовые основы и тактика очной ставки. Дис. … канд. юрид. наук. 12.00.09 / Марина Павловна Перякина. – Иркутск, 2008. – 254 с.

[10] *Рзаев Т. Ю.* Современные проблемы теории и практики допроса: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / Т. Ю. Рзаев. – М., 2002. – 28 с.

[11] *Смирнов М. И.* Дистанционное проведение допроса: перспективы развития / М.И. Смирнов // Правова держава очима молодих дослідників: Матеріали 4-ї звітної щорічної студентської конференції (Одеса, 20 березня 2001 р.) / Відп. ред. М. О. Баймуратов. – Одеса: Юрид. література, 2001. – С. 181–189.

[12] *Тихонов А. К.* Обеспечение чести, достоинства и личной безопасности потерпевшего и свидетеля: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / А. К. Тихонов. – М., 1995 – 23 с.

[13] *Хизоненко А.* Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України / А. Хизоненко // Право України. – 2003. – № 3.

[14] Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания 1984 г. / Ведомости СССР. – 1987. – № 45. – Ст. 747.

[15] Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах. Підписана в м. Кишинів 7 жовтня 2002 року. – Режим доступу до документа: www.rada.gov.ua.

[16] Проект Кримінально-процесуального закону України № 3456-1 від 19.05.2003 р. – Режим доступу до документа: http: gska2.rada.gov.uaplszweb_nwebproc4_1id=&pf3511=15041.mht

[17] *Цветков С. И.* Проблемы международного сотрудничества в борьбе с легализацией преступных доходов: Материалы «круглого стола» на тему: «Международное сотрудничество в борьбе с отмыванием доходов, полученых незаконным путем» (Москва, 25–26 июня 1998 г.) / С. И. Цветков. – Режим доступа к документу: htpp://msu.jurinfor.ru

Резюме

Досліджено деякі теоретичні питання кримінально-процесуальних перспектив розвитку дистанційної очної ставки в Україні. Відображено ймовірну ефективність функціонування інституту дистанційної очної ставки у перспективі національного право-державотворення.

Ключові слова: дистанційна очна ставка, телекомунікаційна мережа, відеоконференцзв'язок.

Резюме

Исследуются некоторые теоретические вопросы уголовно-процесуальных перспектив развития дистанционной очной ставки в Украине. Отображена вероятная ефективность функционирования института дистанционной очной ставки в перспективе отечественного развития права и государства.

Ключевые слова: дистанционная очная ставка, телекоммуникационная сеть, видеоконференцсвязь.

Summary

Some theoretical aspects of criminal procedural perspective of distance confrontation in Ukraine are investigated . Probable effectiveness of the Institute of distance confrontation in the future creation of the state and the law in that state is depicted.

Key words: distance confrontation, telecommunication networks, video conferencing.

Отримано 4.02.2011

Н. Ю. КАРПОВА

Наталія Юріївна Карпова, *аспіранта Академії адвокатури України*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У ВИЗНАЧЕННІ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЛЮДИНИ

Відповідно до Конституції України[1] кожен має право на правову допомогу. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер.

За змістом Конституції України[2] конституційне право кожного на правову допомогу у жодному випадку не може бути обмежено.

Конституційний суд України[3] тлумачить його «як гарантовану державою можливість кожної особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, визначених нею, незалежно від характеру правовідносин особи з іншими суб'єктами права» і звертає свою увагу при тлумаченні[4] на те, що «поняття "кожен" охоплює всіх без винятку осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України».

Конституційний суд України вважає[5], що «конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значущість».

Конституційний суд України окремо підтвердив[6] право свідка та особи, що надає пояснення у державних органах, на користування правовою допомогою захисника.

Правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами у вигляді консультацій, роз'яснень, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати.

Одним з видів правової допомоги за Законом України «Про соціальні послуги» є «здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій щодо цієї особи (оформлення правових документів, адвокатська допомога, захист прав та інтересів особи тощо)»[7].

Конституцією України закріплено[8] право на захист підозрюваного, обвинуваченого, підсудного гарантовано [9] право на захист заарештованого та затриманого.

Загальноприйнятим у юридичній науці є принцип прямої дії конституційних норм. Дотримання цього принципу передбачає встановлення більш широкого, ніж є нині у КК України[10], кола осіб, які мають право на захист і чиє право на захист у кримінальному процесі, як й інші права, гарантовані Конституцією України, має перебувати під кримінально-правовою охороною КК України[11].

© Н. Ю. Карпова, 2011